



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

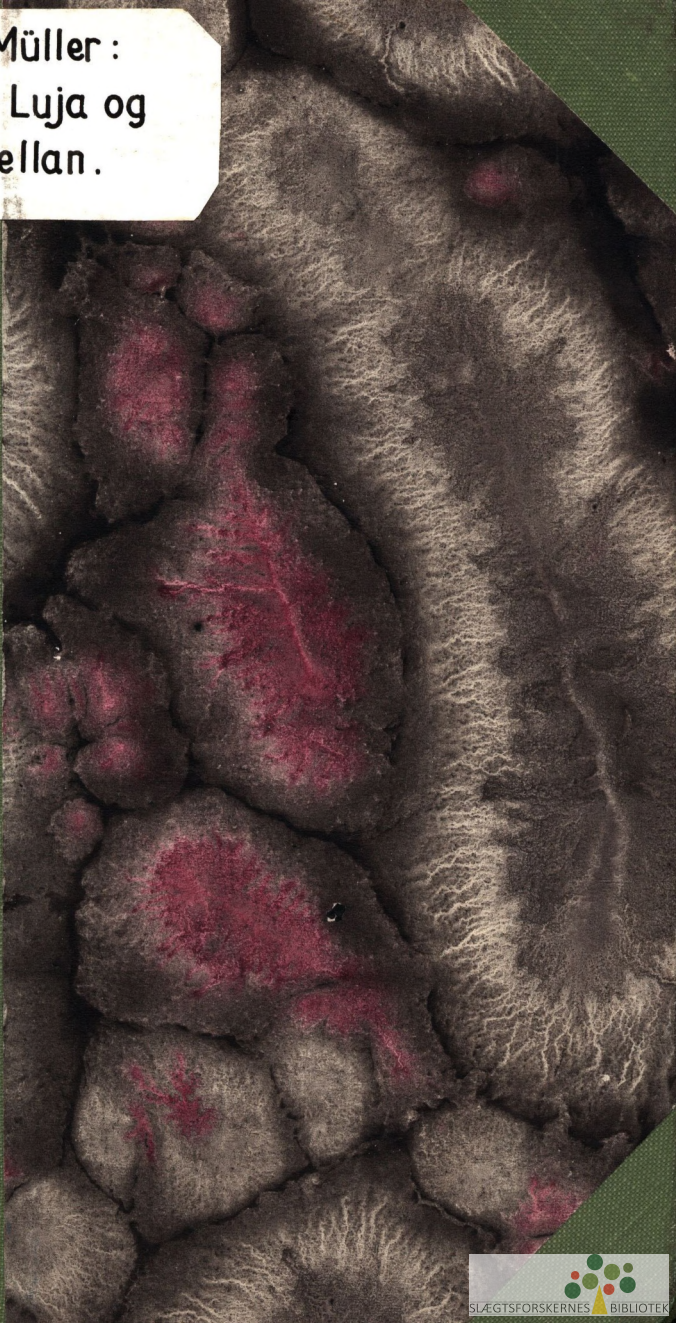
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hakon Müller :
Professor Luja og
hans Kapellan.



Særtryk af
Odense Katedralskoles Indbydelsesskrift.

1936.

Professor Luja og hans Kapellan

(Af Odense Gymnasiums Papirer.)

Ved *Hakon Müller.*

Odense kom under Christian IV til at indtage en førende Stilling indenfor den højere Undervisning. Som den første danske Købstad imødekom Odense Kongens Ønske om Oprettelse af et Gymnasium, hvor Latinskolens Undervisning skulde føres videre i Teologi, Matematik, Logik, Astronomi, Botanik og Anatomi.

Odense Gymnasium blev oprettet i 1621 og indviet i 1623. De andre Købstadgymnasier blev først stiftede netop for 300 Aar siden — i 1636 —, men sygnede hurtigt hen. Odense Gymnasium vedblev at bestaa til 1802, da det blev slaet sammen med Latinskolen til Odense Katedralskole. Selv om Gymnasiet aldrig kom til at føre nogen blomstrende Tilværelse, havde det dog en Række betydelige Lærerkrafter, der gjorde det til et Aandscentrum af Betydning for Byen, som derved fik en vis Lighed med Hovedstaden.

Ved en ny Fundats af 17. Maj 1639 fik Gymnasiet 4 Professorer, en i Teologi og Hebraisk, en i Latin og Veltalenhed, en i Græsk, som afløste den oprindelige Professor i Logik, en i Filosofi og Matematik, som tillige skulde undervise i Fysik, Astronomi og Geografi.

Blandt sidstnævnte Professors Indkomster var bl. a. Præstetienden fra Allese-Næsbyhoved Broby Pastorat samt Anneks- og Mensalgodset*) i disse Sogne. Disse Rettigheder blev ham tillagt ved kgl. Reskript af 24. Januar 1671 som Vederlag for en Del Jordegods, antagelig over 100 Tdr. Hartkorn, som i 1665 blev indtaget til Ryttergods. Da Professoren ikke selv kunde varetage Embedet som Sognepræst, blev det ham paalagt at holde og lønne en Kapellan „Menigheden uden Besværing, paa det Tjenesten ikke skulde forsømmes“. Professoren havde Kaldsret til Kapellaniet, til hvilket som Regel tidligere Elever fra Gymnasiet eller Hørere fra Latinskolen udnævntes.

*) Gods, som bidrog til Præstens Underhold (af mensa-Bord).

II

Denne Ordning rummede Spiren til adskillige Stridigheder mellem Professor og Kapellan. Lønningsforholdene var uklare. Beboelsesforholdene i Allese Præstegaard var meget ringe, idet der kun fandtes een Stue i Stuehuset, hvor hele Familien maatte opholde sig. Det anføres dog som et Lyspunkt, at Præstegaarden til Forskel fra de fleste af Datidens Beboelseshuse havde en muret Skorsten.

I 1720'erne kom de kirkelige Forhold i Allese til at staa i Forargelsens og Splidens Tegn. Præsten *Jørgen Jensen*, kaldet *Riber* (Bircherods Manuskript i Katedralskolens Bibliotek S. 469), der i sin Ungdom havde været Hører i femte Lektie i Latinskolen og fra 1705 var Vicepastor i Allese, forfaldt med Alderen mere og mere til Drik. „De gamle Papirer indeholdt Klager mod ham, ikke alene over hans Drukkenskab, men ogsaa fordi han havde viet mange uden Tillysning, Trolovelse eller Tilladelse, ja endog gifte Folk; bl. a. viede han en 14 Aars Dreng til en Skarpretters Kone fra Langsted! Han gav Absolution til enhver, som ønskede den, baade i Kirken og hjemme, stundom mens han laa i Sengen.“*)

Hans Ægteskab med *Gedske Marie Rasmusdatter* fra Brændekilde skal heller ikke have været mønsterværdigt.

Resultatet af de vedholdende Klager blev, at han i 1724 fik officielt Tilhold om at holde Kapellan. Den daværende Professor Philosophiae et Matheseos**) *Lauritz Luja* (1668—1732) udnævnte sin gamle Elev fra Gymnasiet *Hannibal Mathiesen Bolt*. Denne nedstammede fra en anset fynsk Slægt, var født i Bogense 1690 som Søn af Købmand *Mathias Bolt*, der døde som Borgmester i Middelfart 1699. Han blev Student fra Odense Skole 1710, Kandidat med 3die Karakter 1713.

*) Efter Bloch og Næraae: Den fyenske Gejstlighed II. 285, Wibergs Præstehistorie og R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne. S. 114.

**) Matematik.

Han protegeredes ifølge de foreliggende Dokumenter kraftigt af sin tilkommende Svigerfar, Sognepræsten til Skydebjerg og Orte *Oluf Jørgensen Bang*, som var indforstaaet med Professor Lujas forstaaelige Fordring om, at Bolt først ægtede sin forlovede *Axelia*, naar Jørgen Jensen døde. Et halvt Aar efter at han i nedenstaaende Kontrakt var gaaet ind paa denne Fordring, ægtede han 9. Oktober 1724 alligevel sin forlovede!

Deres Forlovelse havde da varet 7 Aar. Oluf Bang havde i et Brev af 30. April 1724 til Luja lovet, „at bemelte mine Børn, saa vit min evne strecker sig, ingen nød skal lide, til hvilken ende jeg lover aarligen at contribuere i det mindste 40 Rdlr., naar de efter Hr. Jørgen Jensens død træder sammen i ægteskab, thi før dend tiid kand det og efter mit tycke icke være tienligt, uden det behager Gud at opvecke for dem anden og bedre leilighed.“ Som det fremgaar af Bolts senere omtalte Bønsskrift til Frederik IV, kom Ægteskabet i Stand ved Biskop *Jacob Lodbergs* Mellekomst.

Den nedenfor gengivne Kontrakt holder sig paa det økonomiske Omraade nøje til de gældende Love og Anordninger, men er i øvrigt præget af de særlige Forhold, dels til Professor Luja i Odense, dels til Vicepastoren i Allese.

Kontrakt Nr. 1 mellem Luja og Bolt.

Eftersom Hr. Jørgen Jensen forig Capellan til Allese og Brobye meenigheder ey længer samme embede, efter de ofver ham ergangne Domme, kand betienne, da hafver jeg Lauritz Luja, efter hans Kongl. Mayestæts allernaadigste Bref af 24. Jan. 1671 i hans stæd igen kaldet dend hæderlig studiosum Hannibal Bolt at være Capellan til bemeldte meenigheder, og hafver vi med hinanden efterskrefne Contract oprettet.

1. lofver jeg Hannibal Bolt og mig hermed tilforpligter forbemeldte Allese og Brobye Kald som en retsindig Guds ords tienner i Lærdom og Levnet upaaklagelig at forrette og ey noget i nogen maade hemmelig eller aabenbare mig at foretage, -som kand stride imod Kongens Lov og forordninger, Kirckeritualet eller øfrighedens befallinger og anordninger.

IV

2. mod Professor Luja og hans efterkommere i betienningen, saa og samtlig sognemænd skal jeg baade i og uden embedet mig saaledes forholde, at ingen skal hafve føye til sig ofver mig at beklage, og dersom hand det af mig forlanger, da forpligter jeg mig til paa hans vegne at telge og tiende*) med sognemændene.

3. om den aarlig Løn for embedets forretninger ere vi saaledes foreenede, at som Lønningen for Capellanen bestaar i følgende:

1) ald offeret til de 3 store Høytider, foruden den offerdag, Sognemændene ham a parte gifver.

2) aldt midsommerstiende Præstens andeel.

3) ald føll- og bietiender.

4) alle accidentser, som falder inden og uden Kircken med Liig, Bryllupper, Barseller og Børnedaab, Kirckegangskoner og viidere.

5) alt det, som Præsten nyder af Sognene under de Navne af Juule, Paaske og St. Hansdags Rente og endelig

6) frie bolig, da i henseende til Hr. Jørgen Jensens lange tienneste, slette tilstand og skrøbelig alderdom, vil jeg Hannibal Bolt, saa længe som hand lever, deele Indkomsten redelig med ham, saa hand skal nyde det halfve af alt ofvenskrefne, og som hand beboer det Boelig paa Præstegaardens Grund, saa hafver Professor Luja igien lovet mig frie Huusværelse i Præstegaarden, endtil Hr. Jørgen Jensen ved Døden afgaar, da jeg skal nyde bemelte boelig paa Præstegaardens Grund, som Hr. Jørgen nu iboer.

4. lover jeg hermed og forsickrer, at enten Hr. Jørgen Jensen lever eller dør, vil jeg dog ved embedet forblifve, indtil saa længe Hr. Ole Bang kalder mig til sig, saa som jeg har bref paa at succedere ham, og dersom Hr. Jørgen Jensen, midlertiid jeg er Capellan i Allese og Brobye, dør, da tiltræder jeg dend oven spedificerede fulde løn, dog hafver jeg frivillig erbødet mig til, som jeg og hermed forsickrer, at jeg da til hans Encke vil aarlig betale af bemelte Løn 20 Sl. Dlr., siger tiuge slette Dalere, dog uden nogen consequense for min efterkommere.

5. Hvad skatter og Udgifter angaaer af Kaldet, da svarer jeg icke til nogen paalæg af tienden eller Præstegaarden, mens alleeniste, som mine formænd til de personel skatter efter Kongl. allernaadigste paabud.

6. forlanger jeg icke enten, mens Hr. Jørgen Jensen lever, eller efter hans Død noget videre af Professor Luja, enten for Kaast, Seng, Ild, Lius, Tvet, Huusværelse, Fordrings-

*) tælle og udtage Tiende.

skab*) i eller uden Sognerne, ey heller vil hafve noget at Prætendere i anledning af Lovens**) 2. Bog, 14. Cap., 4. og 8. Artikel, eller i nogen anden optenckelig maade videre end som denne Contract med reene ord omformelder, og skal det aldrig komme dertil, at jeg skal nogensinde beklage mig over, at min Løn og Indkomst er for ringe, saa som jeg alt dette godvillig indgaar.

7. hvad mit giftermaal angaar, som jeg efter Lovens anledning pag. 316, art. 10 bør mælde om, da paa ære, troe og love forpligter jeg mig til, at saa længe Hr. Jørgen Jensen lever, vil jeg icke gifte mig, skjønt jeg med Hr. Ole Bangs Daatter er forlovet, og det en deel for lønnens ringheds skyld, saa længe dend med ham skal skiftes, i en deel og for dend ubeleilighed i Præstegaarden at holde aparte Huusholdning, saa som dend er bortforpagtet, saa jeg icke i nogen maade skal foraarsage nogen besværing, eller i den post noget imod Professor Lujas Villie at handle, mens naar Gud behager at bortkalde Hr. Jørgen Jensen, da har hand loftet icke at vilde være derimod, om jeg skulde finde det at være mit gafn, at jeg mig da i ægteskab begifver, dog uden ham derved i ringeste maader at besværges, og forpligter jeg mig saaledes baade i denne og andre poster at holde mig hans Kongl. Mayestæts Lov efterrettelig.

8. alle ofvenskrefne poster hafver jeg Lauritz Luja ligeledes paa min Side indgaaet og der foruden frie holde Mons. Bolt, at han icke skal til Præstegaarden eller nogen dends brøst blifve ansvarlig, enten til mig eller efterkommere, ey heller, at hand i nogen maade skal blifve sindet eller forholdt, at hand jo, naar Hr. Ole Bang enten ved Døden afgaar eller forlanger ham til sig, da maa forlade Allese og Brobye kald og tage til det, hand længe har haft forsickring om.

Denne Contract hafver vi med hinanden frivillig indgaaet og sluttet og paa det, at dend paa begge Sider uforandret og -rygelig***) skal holdes, saa hafver vi dend og alleene med vores hænders underskrifter og hostrygte Zigneter stadfæstet, men endog efter hans Kongl. Mayestæts allernaadigste lovs tilhold, ombedet Provsterne velærværdige Hr. Licentiat Bloch og Hr. Magister Mads Mørch dend tillige med os at underskrifve og forsegle.

Odense d. 2. May Anno 1724.

Lauritz Luja.

H. M. Bolt.

Forskellige Ting tyder paa, at Hannibal Bolt har haft et selvraadigt og stridbart Sind, bl. a. kom han hur-

*) Befordring og Kørsel.

**) Her og følgende Steder menes Christian V's Danske Lov.

***) urokkelig.

tigt i Strid med Degnen *Rasmus Cornelius Friis*, som han beskyldte for ikke at vise ham behørig Lydighed. En Søndag bad Bolt Ungdommen om at blive tilbage efter Prædikenen for at lade sig undervise i deres Børnelærdom. Degnen vilde ikke blive længere og sagde til de unge, at de maatte gaa hjem. — Degnen vilde som hidtil katekisere i Børnenes Hjem; Præsten, der selv ønskede at overvære Katekisationen, forlangte, at den skulde holdes i Kirken. Da Sognemændene holdt med Degnen, maatte Bolt bøje sig paa dette Punkt. (Odense Herreds Provstis Justitsprotokol 1685—1775, fol. 83. 7. Febr. 1726.)*)

Forholdet til Vicepastoren og hans Familie har næppe heller været det bedste. Paa dette Omraade maa vi imidlertid nøjes med Antydninger. Bedst underrettet er vi om Forholdet til Professor Luja. Da Frederik IV 9. Januar 1728 udstedte en meget human Anordning for at forbedre de personelle Kapellaners Kaar og skabe mere ensartede Lønningsregler, har Bolt antagelig gennem mundtlige Forhandlinger søgt at faa sin Stilling forbedret. Professor Luja synes at have holdt ham hen og villet give det Udseende af, at Anordningen slet ikke gjaldt for Bolt, hvis Stilling nærmest svarede til en residerende Kapellans.

9. August s. A. udstedte Kongen et Reskript til Bisperne om, at „alle de Præster eller Capellaner, som enten af Biskopen eller andre Gejstlige, hvis Embeder med Præstekald paa Landet er beneficerede, imod at de Menighederne med en Pastor skal forsyne, som samme vedbørligen kan forestaa og betjene, ere vocerede til Præster i forskrevne beneficerede Præstekald, og ikke forhen derpaa har erholdt Kgl. Konfirmation, skal indsende Ansøgning derom inden 6 Ugers Forløb,“ indsende de dem givne Kaldsbreve i Original til Kgl. Konfirmation og aflægge den sædvanlige skriftlige Embedsed til Kongen.

Ogsaa Reskriptet synes at have fremkaldt Divergen-

*) Denne Strid er udførligere behandlet i min Artikel i „Fyens Stiftstidende“ 6. Maj 1936.

ser mellem Professor og Kapellan, bl. a. om hvem der skulde betale Udgifterne ved Konfirmationen.

Da Bolt ikke paa anden Maade kunde opnaa det, han ansaa for sin Ret, foretog han det usædvanlige Skridt — uden at underrette sin Foresatte derom — at indsende et Bønskrift af 19. Marts 1729 direkte til Frederik IV.

Kongen lod Bønskriftet gaa den sædvanlige tjenstlige Vej: Det sendtes til Danske Kancelli, som 18. Juni bad Biskop Lodberg om at indsende tjenstlig Erklæring til videre allernaadigste Resolution.

Hannibal Bolts Bønskrift.

Dannemarckes og Norges Stormægtigste Monarch
Allernaadigste Arfve Herre og Konge
Kong Friderich dend Fierde.

Gud unde mig den Lycke, at min allernaadigste Suplique maa komme min allernaadigste Konge for øyne, da finder jeg vel Naade til Hielp i tide udi min store Nød. Jeg fattige Capellan til Allese og Næsbyhoveds Brobye Menigheder udi Deris Mayestæts Rytter District i Fyhn tacker allerunderdanigst for den særdelis Naade, min allernaadigste Konge beteer de fattige Capellaner at forsørge dem med det nødtørfdig ophold formedelst den af 9. Januarij 1728 om Capellanernes løn og ophold allernaadigst udgifne forordning, bedende allerunderdanigst, at Deres Mayestæt vil være mig behjælpelig, at jeg saa vel som andre mine Consorter maa nyde allerhøyst bemeldte allernaadigst Forordning got ad.

Min Patron Velædle Høylærde *Lauritz Luja*, philosophiae Professor ved Odense Gymnasium, som hafver Allese og Broby Kald til Vederlag for en Deel Hartkorn, som 1671 d. 24. Januarij blev henlagt fra Philosophiae Professors Løn til Ryttergods, vil ey lade mig nyde, hvad mig efter allerhøyst bemt. allernaadigst Forordning tilkommer, men i dend Sted gifver mig en ny Titel, som hverken jeg eller mine formænd ved Allese og Brobye Capellanie hafver været værdiget tilforn, nemlig at jeg nu skal være Residerende Capellan for at desputere mig dend Naade, Deres Mayestæt hafver for de fattige Capellaner, lige som de residerende Capellaner skulle være forskudte fra ald Naade. Sigende det Ord Residerende findes ey i den allernaadigste forordning om Capellanernes Løn, derfor gaar allerhøyst bemelt. forordning icke mig an, derfor skal det blifve ved dend haarde Contract, han gjorde med mig, da jeg d. 2. May 1724 blev

VIII

kaldet til at være Capellan. Men dend Titel Residerende findes ey heller enten i mit Kaldsbref eller dend da oprettede Contract, mindre i dend mig af Bischopen gifne Colatz.

Her er ey nogen Residence, hvoraf jeg saa kand kaldes: thi Allese Præstegaard, hvor mig faa Kamre blefve anviste til Værelse, er ey en Capellaniet tillagt Residence, det sees deraf, at jeg betaller den yderste Skilling, der kand gifves til Forpagtning deraf og kand derfor ey kaldes Residerende Capellan, uden jeg havde nogen Capellaniet tillagt fri Residence.

Professor Luja lader sig forlyde, at nogle Capellaner blifver ved dend ved Capellaniets Tiltrædelse gjorte Contract; om saa er findes vel Contracten saa billig, at de dermed kand være fornøiede, men dend mellem Professor Luja og mig gjorde Contract er ey saa taalelig, at dend kand holdes, thi dend mine formænd tillagte løn, som bestod i ald Offrene de 3 store høytider foruden 1 aparte Offerdag alle accidentier, Oste og Tienden af Creature(r)ne, Paaske Eg og Byrd*)-Brød, som dog ey var tilstreckelig for min formand, skulde jeg kuns nyde det halfve af, det andet halfve skulde min ved Dom afsatte formand for sine særdelis forseelser nyde, som da sagdes at ligge for døden; efter min formands død, skulde jeg uden Conseqvents for min eftermand pensere 20 slette Dlr. aarlig til hans Hustrue Gedsce Hr. Jørgens, af hvad anledning vides ey, fordi hun rører Professor Luja noget nær paa, og jeg da ey kunde hafve meere til Løn, Klæder, Kaast, Fordringskab, Ild, Lius, Klædetvæt, Seng og Kakkellovn at holde end 70 Rdlr. aarlig, undertiden noget meere eller mindre efter som det meeste er uvisse indkomster, saa at jeg af mangel paa Levnetsmidler hafver maat fordriste mig til at forpagte Allese Præstegaard i Haab at tienne Brødet til Hustrue og smaa Børn ved Agerdyrkelse næsten som Leviter udi Nehemiae tiid, da de formedelst de ey nød deris Deel, maatte vende sig hver til sin ager. Nehemiae 13. Cap., 10. Vers**), saa blef mig og i Contracten forbuddet at giftes, det er Tegn til, at jeg ey blef considereret som Residerende Capellan, thi dem forbydes ey at giftes, hvilket dog siden formedelst hans Høyærværdighed Biskoppen blef tilladt. Saa blef mig og forbuddet at søge andet Kald, førend Schydeberg, som jeg hafver Exspectance paa, blifver vacant eller jeg der kand blifve Capellan, som kand vare 20 Aar til og muligt derofver efter den der værende Præstes alder og helbred.

*) Ydelse til Præsterne.

**) Og jeg fik at vide, at Afgiften til Leviterne ikke blev dem given, saa at Leviterne og Sangerne, som skulde gøre Gerningen, var bortflyede, hver til sin Ager.

Saa forbydes mig og i Contracten at klage min nød; hafde den været taalelig, hafde slig forbud ey været nødigt. Jeg hafver til dette gjort mit embede suckende med mig self; i frost og hede og hvad veyerlig der kunde paakomme, hafver jeg maaet gaaet alle tider til Sogns; naar jeg med stor møye hafver forrettet embedet, hafver der været mindre Raad til vederkvægelse for mig end mangel en, der betler Brødet, som jeg nu ey længer kan entholde mig fra at klage, efterdi dend Contract — Gud være Ære — ved Kongens Naade nu er ophævet, endskiønt Professor Luja siger, at Kongens Naade ey er for mig, fordi jeg eene betiener embedet udi aldt; men vil min allernaadigste Konge, at de Capellaner, som kuns forvalter en Deel af Embedet, skal hafve tilstreckelig Lefnetsmidler, vil hand uden Tvifl og unde mig og andre det samme, som i tvende store sogne eene maa forrette alt embedet ved Guds Naade til dette*) upaaklagelig. Det jeg hafver stor føye at forlade mig til, siden Deris Mayestæt ydermere ved allernaadigste ordre af 9. August 1728 til Høyærværdige Hr. Biskop *Lodberg* hafver saa udførlig gifvet til Kiende, at det er deris allernaadigste Villie, at de Pastores eller Capellaner, som af Geystligheden, hvis embede med Præstekald paa Landet er beneficeret, ere kaldede, skal lige saa vel som andre, der af Proprietarier ere kaldede, søge kongelig Confirmation paa deris Kald, og aflægge deris allerunderdanigste troskabs Eed, hvilket jeg og hafver gjort, og laant 26 Rdlr. og der over til dend Kongl. allernaadigste Confirmation at indløse, samt Postpengene og andet, som Professor Luja ey endnu vil betale.

Saa vist som jeg troer, at mine suck saa vel som andre mine fattige Brødres hafver bevæget den gode Gud til at opmuntre Kongen (til) at tage sig de nødlidende Capellaner saa alvorlig an, haaber jeg og, at dend samme Gud, efterdi jeg ingen anden veed, der vil og kand recommendere min Suplique, sørger for mig, at jeg, som eene i tvende store Sogne maa forrette ald Præsteembedet, ey skal miste dend Capellanerne allernaadigst tillagte Løn, fordie jeg eene har ald den Møye og Fortræd ved Embedet kand forefalde.

Skulde Professor Luja besværges sig ofver, at det er ham til Fornærmelse i hands Indkomster, at den allernaadigste Forordning skal efterlefves, vil jeg, om min allernaadigste Konge det bifalder, holde ham skadesløs, saaledes at, naar Professor Luja faar dend interesse af Allese og Brobye Sogne, som hand kunde hafve af det Bøndergods fra Professoratet blef tagen, — meere kand hand icke efter min tancke forlange, — vil jeg nøyes med det øfrige, og maae

*) hidtil.

jeg saa dertil oppebære, hvad Hr. Biskop Lodberg og andre medlidende Geystlige i Fyhn contribuierer aarlig til min afsatte formands Hr. Jørgen Jensens Subsistence, vil jeg holde ham med lige saa god føde og klæder som mig self. Hvad dend bekiente Gedsce Hr. Jørgens er angaaende, da meldes ey udi Dommen, hvorved Hr. Jørgen blef afsat, at Eftermanden i Embedet skal føde hannem mindre hans hustru; thi det er baade usædvanligt, og den Capellaniët tillagte Løn ey dertil tilstreckelig, saa har og Professor Luja større Føye til at føde hende end jeg, fordi hun hører ham nær paa, fordi jeg hafver self en hustrue at forsørge, og fordi han er vel formuende.

Det kan ey heller holdes billigt, at for dem, som har hørt ombemeldte Gedsce, at en Guds ords tiennere, som hafver saa stort arbejde, skal med Hustrue og Børn lide Nød for at holde hende og hendes gode Venner et lystigt Ophold, et arbejds Chreatur nyder jo fornøden Føde.

Mand tilbinder icke munden paa den oxen, som tærsker, hvorfor skulde jeg da lade mig indbilde, at det skulde være Kongens Villie, at jeg, som hafver meere arbejde end andre, skulde lide Nød meere end andre.

Til Slutning er min allerunderdanigst bøn, at, som jeg nu 4 Aar har lidt stor Nød ved dette møysomme Capellanie, og dette 5te Aar lefvet mellem frygt og haab, ey vidende, om jeg fremdeelis skal svelte i arbejdet, eller faa nogen lindring, Deris Mayestæt vil for Guds Skyld forbarme sig ofver mig, min hustru og smaa Børn, og gifve mig et Præstekald, at min hustru, som for at føde Hr. Jørgen og hans hafver sat det meeste til af det, hun førte til mig, kunde dog hafve nogen encke Pension til Lefnedsmidler for sig og Børn efter min Død, thi jeg stunder nu til at blifve gammel nok, og venter dagelig, at Gud skal gifve mit udmattede Legeme og bekymrede Sjæl en salig hvile.*) Det jeg saa vist haaber, som min Samvittighed beskiemmer mig icke, at jeg jo efter dend Leilighed her kand hafves, redelig og flittig hafver taget mit Embede i agt; det baade min Øfrighed og tilhørere kand vidne med mig; med videre tør jeg icke bemøye min allernaadigste Konge, men slutter med denne alvorlige daglige Bøn til Kongernes Konge, at det altid maa gaae Kongen og det Kongelige Huus vel. Det stedse beder dend Stormægtigste Monarches min allernaadigste Herris og Konges allerunderdanigste troe tiener og forbeder

Hannibal Bolt Matthiesen.

Allese Præstegaard d. 19. Martij 1729.

*) Bolt var dengang 38 Aar! Jævnfør Professor Lujas nedenfor givne Forsvar.

Inden Kancelliets Skrivelse af 18. Juni var naaet til Fyns Biskop, som loyalt lod den angrebne Part, Professor Luja, faa en Udskrift af Bolts Klage, var der imidlertid sket det opsigtsvækkende, at Luja og Bolt 14. Juni havde gjort Afregning for Aaret 1728, som Bolt i sit Bønsskrift særlig jamrer over, og at Bolt har opnaaet alt, hvad han efter Forordning og Reskript havde Krav paa. Luja har betalt Indløsningen af Konfirmationen fra Kancelliet. Bolt „kvitterer og holder ham kravesløs, saa som aldt mellem os for samme Aar er til rigtighed“.

Samme Dag oprettedes Kontrakt Nr. 2, som betegnede en afgjort Sejr for Kapellanen over Professoren, som aabenbart har følt Jorden brænde under sig.

Hvor lidt eller hvor meget han har kendt til Enkelthederne i Bolts Klage, faar staa hen. Har Biskoppen tilraadet ham i Tide at efterkomme den kgl. Anordnings Krav hellere end at udsætte sig for en kgl. Reprimande?

Kontrakt Nr. 2 mellem Luja og Bolt.

Som dend imellem Hr. Hannibal Bolt og mig Lauritz Luja, ved hans Embeds Tiltrædelse oprettet Contract er ved dend Kongl. forordning af 9de Januarij 1728 ophævet, og hand som Capellan herefter skal nyde, hvis*) ham efter samme Høykongl. forordning Allernaadigst er forundt, saa have vi med hinanden indgaaet og sluttet saaledis, at foruden frie Huus Værelse giver og betaler jeg ham aarlig for Kost, Seng, Ild, Lyes, Klæde-Tvæt, fordringsskab til Broby sogn, at skrifte, at prædicke baade søndage, hellige dage og maanedes bededage samt skolen efter Kongl. Anordning og de syge paa embeds Vegne at besøge, saa og for at reyse herud til Kirke Sessionerne i alt aarlig hundrede slette Daler; derforuden nyder han efter dend Kongl. Forordning sin andeel af indkomster med Kirkegangs Koner, Barnedaab, Bryllupper, Liig-Prædikener, saa og af offeret til de store Høytider, af Ostepenge, Paaske Eg, Midsommerstiende, Føl og Bietien-der, Korntiender, Byrd-Brød og Oste samt af Annexgaar-

*) hvis = hvad — her og en Række følgende Steder.

dens mensal Bøndernes og i Allese og Korup og huusmændene paa mensalgaardenes og Præstegaardens Grund deris Afgift, men paa det alle disse Poster icke ved aarlige beregninger og fordringer skal give anledning til nogen misforstand eller Dispute imellem os, saa ere Vi saaledis herom foreenede, at jeg Hannibal Bolt i sted for alt ovenskrevne alleene nyder, oppebærer og beholder aarlig alt offeret, som falder paa Alteret ey alleene de 3de Høytidsdage, mens endog alt hvis gives med brudefolk, børn og kirckegangs Koner, saa og for Liig Prædikener sampt ald Præstens Andeel af midsommerstienden, saa og Paaske Eg, Ostpenge, føl og bietienden, Byrd-Brød og Oste uden at gjøre Professor Luja for alt dette nogen rede eller regning, hvorimod jeg Lauritz Luja allene beholder alt Korntienden i begge Sogner, sampt Annexbondens, Mensal Bøndernes og Huusmændene paa Præstegaardens og Mensal Bøndernes Grund, deris afgift og Tiende uden noget med Hr. Hannibal deraf at deele, hvilcket vi ald saaledis har efterregnet, at, naar jeg Hannibal Bolt aarlig lægger alt det øfrige fra mig og betaler fyrretyve slette Daler til Pro. Luja eller hvem han dem forunder og beholder, som oben er meldet, saa nyder jeg min fulde Rettighed og alt det, som mig efter den Kongl. Allernaadigste Forordning er tillagt at nyde, og ere Vi saaledis paa begge Sidder med hinanden i ald mindelighed foreenede og med hinanden om Allese og Brobye Kalds indkomster fornøede, saa at hverken Vi eller efterkommere i Embedet skal kunde finde sig fornærmede eller anleedigede til at gjøre herudi nogen forandring, hvad Præstegaardens Avling og Allese Korntiende angaaer, da forbliver det ved dend derom imellem os oprettede Contract. Til bekræftelse, at dette saaledis skal efterleevis, saa have Vi begge denne forening underskrevet og forseglet og til dis ydermere forsickring og stadfæstelse i anledning af Loven ombedt Provsterne Velædle Velærværdige og Høylærde Hr. Licent. Bloch, Provst over Odense Herred, og Velærværdige og Høylærde Hr. Alexander Hansen, Sogne Præst for Scheby og Otterup Menigheder og Provst i Lunde Herret dette med os at underskrive og forsegle.

Odense d. 14. Juni 1729.

Lauritz Luja. H. Bolt. Ligeledes underskrevet
og forseglet af Hr. *Alexander Hansen.*

Underskrives efter loven og af mig sampt og som loven
byder forsegles. *M. Bloch.*

Efter at alt er bragt i den skønneste Orden mellem Luja og hans Kapellan, der fra 1728 ved Jørgen Jensens officielle Afskedigelse nærmest maa betegnes som Vicepastor, maa det selvfølgelig have fyldt Luja med berettiget Harme et Par Uger efter Kontraktens Oprettelse at se Bolts 3 Maaneder gamle Klage sort paa hvidt. Hans Forsvarsskrift til Biskop Lodberg gør et saare tiltalende Indtryk ved sin kraftige, mandige Stil og ved den ærlige Indrømmelse af hans Undladelses-synder overfor Bolt. Han ønsker med Rette Sagen afgjort som en disciplinær Sag mellem ham og Bolt, af hvem han forlanger Tilbagekaldelse af det ublu Skrift og Afbigt i Biskoppens og to Provsters Nærværelse.

Professor Lujas Forsvarsskrift.

Høyærværdige og Velbaarne Hr. Biskop.

Deris Høyærværdighed tacker jeg ærbødigst, at De har villet ladet mig bekomme udskrift af den Suplique, som Hr. Hannibal Bolt til Deris Kongl. Mayestæt haver indgivet d. 19. Martii indeværende Aar. Hand er den 4de Capellan, jeg har haft nu i 37 Aar, men den første, som har besværgt sig over mig; hvor ubeføyet han dertil er, og hvorledes han har fuldt den rette Sandhed, vil jeg kortelig beviise og undrer meget paa, at hand har tort*) understaae sig saa dumdristig at skrifve og angifve det, hand aldrig kand godtgjøre, ja at indføre mange Materier, som icke vedkommer ham heller Sagen i sig self, hvilket jeg saa vit vil forbigaae, for icke at blifve ligesaa vidtløftig som hand, og alleene svare til Hoved Posterne, som jeg befinder at være disse 2de.

1. Besværges Hr. Hannibal over den Contract, han indgik, da han blef kaldet til Embedet, af hvilken herhos følger udskrift**). Samme efter Loven pag. 312 art. 3 af begge hans Provster underskrefven, da jeg fremfor mange andre, der søgte det embede, udvalgte ham, som den jeg saa vidt kiendte, at jeg har læst for ham her paa Gymnasio for nogle Aar siden, skiønt hand i Slutningen af sin Suplique vil giøre sig til en gammel og svag Mand.

Denne Contract beviiser i den 3die Post en Deel, at der er et Præstebolig til den residerende Capellan, tværtimod

*) turdet.

**) Her gengivet S. III—V.

Hr. Hannibals angifvende, en Deel og at Capellanerne har alle tiider været rundelig og rigelig aflagt og endelig, at hand frie- og godvillig har erbødet sig at deele lønnen med sin formand, og at det for hans lange tjeneste, slette tilstand og skrøbelig alderdoms skyld; den 4de Post i Contractens udviser, at Hr. Hannibal har udlovet, at blifve ved Allesøe Capellanie, indtil hand kand nyde det Kald, hand saa længe har haft Kaldsbrev paa, mens de Aar icke, som Hr. Hannibal har angifvet, at ham er forbudet at søge andet Kald, og at Præsten i Schydebjerg, hvilket Kald Hr. Hannibal har expectantsbrev paa, er en aldrende og skrøbelig Mand, det er Deris Høyærværdighed bædre bekient end mig, tilmed er det, som Hr. Hannibal her har forpligtet sig til, funderet paa lofven pag. 314 art. 6. Og Contractens sidste Post udviser, at jeg icke har bundet ham imod hans Villie til det Capellanie, som det og alle tiider skal staae ham frit for at forlade det, naar han icke længere vil være der, uden at jeg skal forbinde ham længere at blifve der.

Hvad Hr. Hannibal vitløftig mælder, og ofte endog paa en u-anstændig maade igientager om Gedsce Hr. Jørgens, det viser samme 4de Post, hvor lidet han er beføyet til, thi det, hand der u-lovede, forlangede jeg icke af ham, men hand gjorde det frivillig, som hand og self tilstaaer. Jeg derimod for at viise, at sligt icke skulle forbinde nogen, indførte i Contracten de ord, at det tilbud skulde være uden Consequence for hans efterkommere. Hr. Hannibal mælder og, at Contracten forbyder ham at klage sin Nød, og dersom den hafde været taallelig, hafde sligt forbud ey været nødig, mens Contractens ord ved slutningen af den 6te Post overbeviiser ham hans meget vrang angivende, thi da jeg foreholdt ham, at hand skulde vel betæncke sig og icke love viidere end hand kunde holde, saa som ingen tvang ham til noget, saa indførte han de ord, som der findes i Contracten, for at forsicke mig, at hand godvillig og vel fornøyet indgick samme Contract; hand skal heller aldrig med sandhed sige, at i fiire Aar, fra den Tiid han blef kaldet til Embedet, indtil den Kongl. Forordning om Capellanerne udkom, har nogen sinde besværgt sig over, at hand icke kunde subsistere.

Derefter kommer Hr. Hannibal til sit Giftermaal, hvorm handles i Contractens 7de Post: her refererer jeg mig først til Lofvens pag. 316 art. 10. Dernæst til hosfølgende Missive Lit. B.*), thi som jeg forud vidste, at Hr. Hannibal ey alleene havde Expectantsbrev paa Schydeberg Kald, men endog var forlovet med Præstens samme steds Hr. Ole Bangs Datter,

*) Brevet er refereret ovfr. S. III.

saa skrev jeg Faderen til og foreholdt ham den Post, da han, som brevet udviser, biefaldt mine tancker, at det icke var tienlig, at Hr. Hannibal giftede sig med hans Datter, saa længe den gamle Hr. Jørgen levede, mens at Hr. Hannibal deraf vil inferere, at hand icke er en residerende Capellan, er meget u-rigtig, saa som Contracten med reene Ord mælder Aarsagen, hvorfor hand icke skulde gifte sig før efter Hr. Jørgens Død, og blef det saaledes indført efter Hr. Ole Bangs, som Pigens Faders, skrifvelse, der er dateret 2 dage før Contracten.

2. Den anden hoved Post er Hr. Hannibals Andragende, at jeg ey har vildet efterleve den Kongl. forordning af 9. Jan. 1728, hvorom jeg mig saaledes erklærer.

Jeg tilstaar, at jeg har sagt til Hr. Hannibal, at jeg icke begreb, at residerende Capellaner kunde tilholde sig det, som forordningen mælder om Huus Capellaner, der ere i Sogne Præstens Huus og brød, og at hand er bleven anseet at være en residerende Capellan, beviises derved, at hands Confirmation har i Cancelliet kostet ligesom en Sogne-Præstis, skiønt hand var en af de første, der erholdt Confirmation, og det før den kongl. befall. af 9. Aug. 1728 udkom, som hand sig paaberaaber. Jeg tilstaar og, at jeg har foreholdt ham, at hans gamle og skrøbelig formand kunde icke enten henligge og svelte ihjel eller til Ministerii beskærmelse føris om land at tigge for hver mands dør, og at ingen kunde forpligte mig til, at jeg skulde føde; thi det tilkom mig nock efter hans Kongl. Mayestæts Brev af 24. Jan. 1671 at holde og lønne en Capellan Meenigheden uden Besværing paa det Tiennesten icke skulle forsømmes, men fleere end een kunde jeg icke underholde; jeg har derfor i anledning af den Kongl. forordning, der taler om pension til Encker, giort proposition om en pension til ham af indkomsten, men alt slikt fant ingen stæd *) for Hr. Hannibal.

Jeg tilstaar ligeledes, at jeg har foreholdt ham den forskiel, der var imellem ham og huus Capellaner, idet de i Sogne Præsternes huuser kand nyde deris ophold som andre hans domestiquer, og dermed skal lade sig nøye, samt fordringskab med hans Heste og Vogn, men da jeg boer een Miil fra Allesøe, og har aldrig der haft nogen Huusholdning, saa kunde jeg ey heller der Duug og Disk for ham holde eller forsiune ham med ild, lius og deslige, allermindst siden hand nu hafver Kone og smaae børn, saa har jeg og beviist for ham, at jeg paa den maade skulde leve af hans discretion; thi som hand er ved stædet og oppebær indkomsten, og jeg som fraværende skulle nøyes med, hvad hand deraf

*) gjaldt ikke.

ville unde mig, saa lønnede icke jeg ham, men hand mig, og at det har været hans intention, udviiser hans Supplique, hvor hand gjør forslag paa hvad maade hand vil holde mig skadesløs, da dog Kaldets indkomst er gifven til refusion for det fra Professionen til Rytterhold Anno 1665 og icke som Hr. Hannibal skrifver d. 24. Jan. 1671 udlagde Jordegodtz, som vare ofver 100 td. Hartkorn, og jeg sancte*) forsikrer, at kunde Hr. Hannibal præstere det, hand her frembyder, skulle jeg tage derimod, mens det er ham umueligt, saa som, om jeg skulde være skadesløs ved Kaldet, da maatte hand først betale mig Præstegaarden og alt, hvis jeg paa hans tiid har sat paa dend, hvilket sidste er ofver 300 Rdl., dernæst skulde hand self herefter holde dend vedlige, og saa betale til mig indkomsten af Landgilde, Hofningspenge**), med stedsmaal***) og ald anden herlighed af saa mange tønder hartkorn efter det Kongl. udlægs formælding****) som hand icke er god for at kunde gjøre; dog lader sig i dette som alt andet kiende, hvorledes hand er sindet, og vil jeg derimod forhaabe, at ved de Hr. Hannibal gjorde forestillinger, har jeg hverken forsyndet mig mod Gud, eller forseet mig mod den Kongl. Forordning, ey heller haft u-Christelig intention imod min Næste, men som hand icke paa nogen maade var at bringe til Billighed, saa maatte jeg lade det beroe, indtil Aaret 1728 vare omme, at jeg da kunde faae af ham efterretning, om hvad indkomster ungefærlig hafde været, dend, jeg og endelig bekom, mens da dend blef efterregnet, og Hr. Hannibal fornem, hand icke kunde beholde aldt det, hand vilde, saa opholdt hand mig med sine Difficulteter og udflugter tiid efter anden, og imidlertid, som jeg nu bagefter saa uventet fornemmer, har hand indgifvet denne Supplique imod mig.

Nu er det Deris Høyærværdighed self bekient, at jeg formedelst sygdom vare hindret 4re til 5 Uger og høylig undskyldt at gjøre det da til endelighed med Hr. Hannibal, og hand skal aldrig kunde med Sandhed sige, at hand nogen sinde har ladet sig mercke for mig, at hand vilde andrage det paa høyere stæder, mens saa snart Gud gav nogenlunde Kræfter, hafver jeg for at lefve i nogenlunde roelighed, nu Aarene tiltræder, bequemmet mig til at accordere ham aldt det, som hand for Kost, Seng, Ild, Lius, Tvæt og Fordringskab kunde udregne, og har tilstaaet ham aarlig for disse Poster 100 slette Dalere og der foruden hans fjerde og sjette

*) højt og helligt.

***) Hoveripenge.

****) Stedsmaal = Indfæstning.

*****) Kongen har formentlig delt Tjenden mellem Sognepræsten og Kapellanen.

deel af indkomsten efter den Kongl. forordning, saa har jeg og betalt hands Confirmation, saa at hand for det afvigte aar har faaet af mig aldt, hvis dend Høykongelig forordning tilholder, foruden hvis Sognefolket a parte gifver ham, og at dette saaledes imellem os er afgjort, udviiser hosfølgende udskrift af hans qvittering. Lit. C.*)

Af aldt dette kand da Deris Høyærværdighed fornemme, hvorledes jeg er blefvet handlet, og hvad føye og skiel, Hr. Hannibal har haft til sit ublue og usandfærdig angivende, mens som det icke kand være mig nock, at jeg har beviist hans ubillighed og anden opførsel, som døder og tilintetgør sig self, thi det mig meest maa fortryde, er dette, at hand dermed har beført mig for hans Kongl. Mayestæt, der billig kunde fatte unaadige tancker om mig, ligesom jeg hverken agtede Kongl. forordninger eller skiønnede Kongens naade, som er alt for haarde beskyldninger at tillægge en troe og ærekiær undersaat; aldtjaa er min indstændigste begierreing, at, som jeg unødig vil ved retten lade Hr. Hannibal tiltale for at erholde vedbørig satisfaction for slige haarde og ubeviislige angivelser, Deris Høyærværdighed da ville være mig saa gunstig og alleene i sin Erklæring til hans Kongl. Mayestæt at viise min uskyldighed, mens endog at bemidle det saaledes, at Hr. Hannibal blifver befalet i Deris Høyærværdigheds og begge hans Provsters overværelse at igienkalde sit ublue skrift, og giøre mig i tilstreckelig Terminis en sømmelig afbedelse og Erklæring, som er det mindste mig siunes, jeg for slige haarde beskyldninger og angivelser kand af ham Prætendere, saa som dend gode mand, om hand hafde fundet sig enten fornærmet eller forurettet, kunde først andraget det for Deris Høyærværdighed som geistlig øfrighed, da jeg hafde faaet Leylighed og tiid til at erklære mig derimod, og icke saaledes med usandfærdige beskyldninger beføre en ærlig mand for hans Kongl. Mayestæt. Jeg er stedse Høyærværdige og Velbyrdig Hr. Biskops ærbødig tienner.

LUSA

Odense d. 29. Junij 1729.

Biskop Lodberg forhastede sig ikke med at indsende den af Danske Kancelli forlangte Erklæring. Først 10. September 1729 indsendte han en Skrivelse, som desværre ikke længere findes, hverken i Original eller Kopi. Ifølge Danske Kancellis Supplikprotokol for 1729, Første Halvaar, Nr. 1124, henviste Lodberg —

*) Refereret S. XI øverst.

som rimeligt er — til, at de stridende Parter 5 Dage før Sagen kom til hans Erklæring, havde indgaaet en ny Kontrakt — som indsendtes i Kopi — „efter hvilken hand (Bolt) nyder det, som den seeniste kongelige Forordning ham forunder, og ved hvilken det efter Biskoppens Meening nu faar have sit Forblivende“.

„Ellers indsender hand Lujas Erklæring . . ., ved hvilken Biskoppen ey haver noget at erindre.“

Biskoppens Erklæring har ikke givet Anledning til nogen ny kongelig eller Kancelliekspedition, da Sagen i Mellemtiden var blevet ordnet paa anden Maade.

Om Sagen hermed er gaaet i Staa, eller om Biskoppen paa egen Haand har taget Initiativet til, at Bolt har gjort Luja den af ham forlangte Afbigt, lader sig paa Grund af det overleverede Materiales Ufuldstændighed ikke afgøre.

Det sandsynligste er vel nok, at Afbigten ikke har fundet Sted, i hvert Fald ikke i den mere officielle, dramatiske Form, som Luja ønskede.

Lodbergs Embedsførelse synes nemlig ikke at have været særlig energisk, navnlig ikke i hans sidste Leveaar (død 31. December 1731): „han led i sine sidste Aar af Fedtsyge og blev tilsidst saa uformelig svær, at han daarligt kunde se ud af Øjnene.“*)

I 1733 fik Bolt det længe attraaede Kald i Skydebjerg-Orte efter Svigerfaderen, der trak sig tilbage. Bolt blev tidlig Enkemand, idet hans Hustru Axelia døde kun 39 Aar gammel, 7. Juli 1738, en Time efter at hun havde født sit 11te Barn, som døde samme Dag. Bolt fik i sine nye Sogne Ord for at være streng baade som Præst og Husfader. Han døde 10. Marts 1751.

*) H. St. Holbeck m. fl.: Odense Bys Historie. S. 206.

